

13. Ігнатова І. Чому мобілізація в Україні зіткнулася з труднощами: аналітики пояснили на прикладі Першої світової. 08.08.2024. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/chomu-mobilizaciya-v-ukrayini-zitknulasya-z-trudnoschami-analitiki-poyasnili-na-prikladi-pershoyi-svitovoyi-2636871.html>
14. 89% українців вважають корупцію найсерйознішою проблемою після війни – опитування КМІС. 28.07.2023. URL: https://ukrain.com/89_ukrainsiv_vvazhayut_korupciyu_najserjoznishoyu_problemoyu_pislya_vijni_-_opituvannya_kmis.html

Березівська Л. Д.,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,
директор, головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
lberezivska@ukr.net

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розкрито питання про педагогічні біографічні дослідження як засіб впливу на формування історичної пам'яті українського суспільства, зміцнення української національної і громадянської ідентичності, розкриття ролі освіти й педагогіки у збереженні та популяризації педагогічної спадщини.

Ключові слова: педагогічні біографічні дослідження, українські педагоги, історична пам'ять, українська національна ідентичність.

The issue of pedagogical biographical research as a means of influencing the formation of the historical memory of Ukrainian society, strengthening Ukrainian national and civic identity, revealing the role of education and pedagogy in the preservation and popularization of pedagogical heritage has been revealed.

Keywords: pedagogical biographical research, Ukrainian educators, historical memory, Ukrainian national identity.

Нині у національному гуманітарному просторі надзвичайно актуальна проблема формування історичної пам'яті українського суспільства та утвердження української національної ідентичності. Вона є предметом досліджень сучасних українських істориків, філософів, педагогів (Л. Березівська, І. Бех, Т. Букіна, Я. Грицак, Н. Дічек, А. Коридон, М. Козловець, В. Кремень, Н. П. Саух, О. Стадник, В. Попик, В. Яблонський та ін.). Важливою є думка Василя Кременя про взаємозв'язок історичної пам'яті з національною свідомістю та самосвідомістю крізь призму філософської рефлексії національної ідеї. Вчений зазначає, що «на основі історичної пам'яті виокремлюється

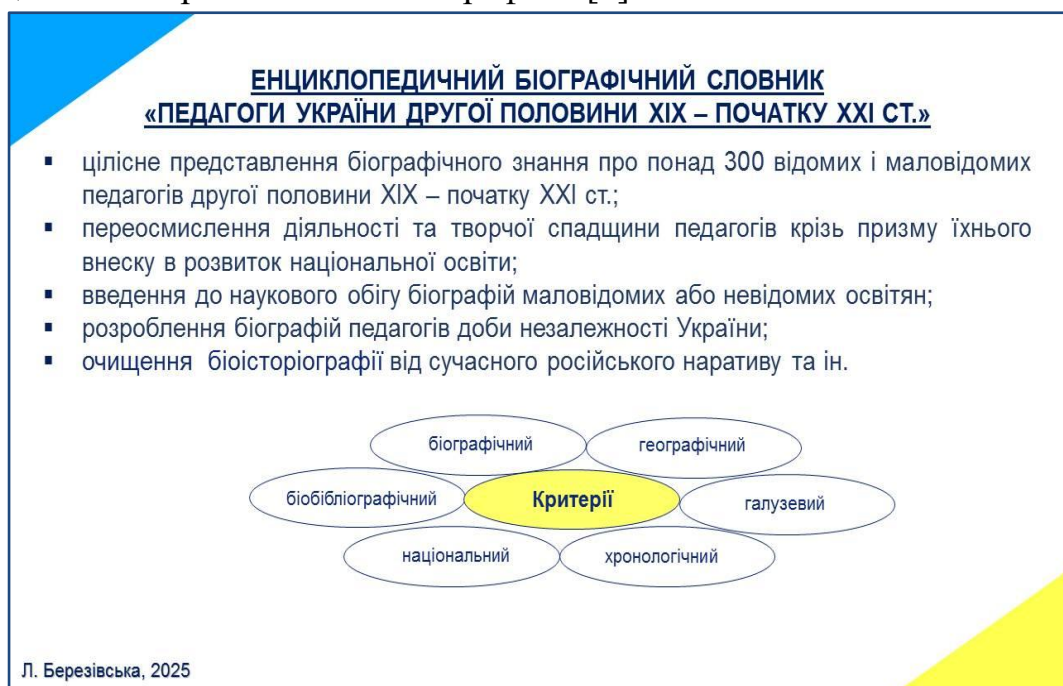
усвідомлення національного «Я» на противагу до інших соціальних груп. Так відбувається перехід до концепту національної ідеї» [5, с. 11]. З огляду на це звернення до біографічних педагогічних студій є доцільним задля «деконструкції імперсько-радянських стереотипів у колективних уявленнях українців» (М. Козловець) [4, с. 22]. Педагогічну біографіку розглядаємо як багатовимірний феномен освіти і науки, компонент інформаційного ресурсу українського суспільства, міждисциплінарну галузь науки, тісно пов'язану з педагогікою, історією, бібліографією, яка поглиблюється як самостійний дослідницький напрям, у центрі якого людина-педагог, його життєпис і творчі здобутки [2, с. 27].

Відомо, що історія педагогіки була одним із інструментів радянської пропаганди. Із наукового дискурсу вилучали джерела, факти про націєтворчі історичні періоди, імена українських педагогів, які боролися за українську школу і сприяли поступу національної освіти. Водночас тогочасне історико-педагогічне знання, що ґрунтувалося на марксистсько-ленінській ідеології і російській методології, пропагувало доробок російських педагогів з метою спотворення історичної пам'яті. На жаль, тоталітарна система навмисно знищувала історичну пам'ять педагогів, які навчали і виховували майбутні покоління. У 1991 р. Україна здобула незалежність, відтак можливість утверджувати власну державність. Змінилася методологія вивчення, зокрема й історії, відкривалися архіви, створювалося національне освітнє законодавство, почався процес декомунізації, дерадянизації, дерусифікації. Все це відбувалося під постійним тиском рф [3]. Вважаємо, що звернення до біографічних студій з урахуванням ревізії історіографії, фактологічного очищення і осмислення історико-освітніх процесів було, є й буде джерелом відновлення історичної пам'яті.

З огляду на це Державна науково-педагогічна бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) НАПН України інтегрує і поширює педагогічне біографічне знання, а саме результати актуального наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі» (2023–2025, керівник Л. Березівська) [1]. Під час його виконання наукові працівники наповнюють унікальний електронний ресурс «Педагоги України та світу» <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/>). Він затребуваний і популярний в освітньо-науковому просторі, бо пропонує біографічну і бібліографічну інформацію про понад 90 українських і закордонних педагогів у відкритому просторі [7]. З кожним роком кількість відвідувань ресурсу зростає. Зокрема, протягом 2024 р. – понад 48 тис. з різних країн світу.

У контексті окресленої теми варто відзначити творче розроблення дослідниками енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)». Ми створюємо на основі визначених критеріїв (біографічний, географічний, галузевий, хронологічний, національний, біобібліографічний) лаконічні біографії українських педагогів різних епох: імперської доби (друга половина XIX – 1917 р.), Української революції (1917–1921), радянського часу (1921–1991), Незалежної України (1991–дотепер). Йдеться про педагогів (вчителі, викладачі, вчені, організатори освіти, вихователі, управлінці, дитячі письменники), представників інших професій, які більшою чи меншою мірою долучалися до теоретичних чи практичних питань галузі, відповідно широко і малодосліджені. Здебільше вони жили на перетині або зламі епох, що можна простежити за біографією [1].

У ДНПБ новою формою впровадження результатів досліджень в умовах всеохопної цифровізації стали біографічні онлайн-проекти. Це яскравий приклад надання відкритого доступу до дослідницьких даних широкому загалу освітян, науковців. Водночас це уможливлює залучення віддалених українських і закордонних користувачів до інформаційних ресурсів на вебпорталі ДНПБ (<https://dnpb.gov.ua/ua/>). На основі електронного ресурсу «Педагоги України та світу» (<https://cutt.ly/g3nSvpJ>), про який ми згадували, реалізуються кілька онлайн-проектів у соціальній мережі Фейсбук: «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри», «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо», «Українські педагоги про національно-патріотичне виховання». Перший з них презентує широкому загалу освітян і науковців повнотекстові твори українських і закордонних педагогів-ювілярів для ознайомлення і обговорення. Другий – щомісяця напередодні дня народження педагога знайомить зі сторінками електронного ресурсу, які об'єднують біографічну та бібліографічну інформацію про персоналію [6]. Третій – пропонує цитати з праць педагогів про значення національно-патріотичного виховання дітей та молоді для збереження української нації. Цьогоріч започатковано новий онлайн-проект «Педагоги про українську мову», який пропонує цитати з праць педагогів про значення української мови для консолідації українського суспільства.

Загалом педагогічні біографічні онлайн-проекти сприяють вшануванню освітян минулого, осмисленню їхніх ідей. Оскільки матеріали проектів публікуються відкрито в мережі – це сприяє виходу за межі академічних досліджень та поширенню наукового знання серед усіх зацікавлених користувачів зокрема, українського суспільства загалом.

Отже, педагогічні біографічні дослідження, результати яких відображено у цифрових ресурсах, енциклопедичних виданнях, онлайн-проектах, передовсім

сприяють задоволенню інформаційних потреб освіти, педагогіки в біографічній інформації, поглибленню знання про життя та діяльність, погляди та світоглядні цінності освітян минулого, поширенню демократичних і гуманістичних ідей про розвиток української і закордонної освіти. Вважаю, що з метою реконструкції (відновлення) і збереження історичної пам'яті необхідно досліджувати і підносити в освітньо-науковому просторі міркування, життєвий шлях і творчі здобутки українських педагогів минулого.

Особливої шани і уваги потребують славетні постаті, яких радянська влада вилучила з наукового дискурсу за наміри розбудувати національну освіту як основу сильної європейської держави України. Сьогодні під час героїчної боротьби українського народу проти російського загарбника біографічні студії є винятково цінними. Вони впливають на консолідацію громадян навколо спільних цінностей, передовсім гуманістичних, та зміцнення української національної і громадянської ідентичності, розкриття ролі освіти й педагогіки в збереженні та популяризації педагогічної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березівська Л. Енциклопедичний словник про педагогів України на зламі епох (друга половина XIX ст. – початок XXI ст.): історичний контекст. Проблеми сучасного словникарства : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, 5 лют. 2025 р., Кропивницький / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Пед. музей України, Кіровогр. обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського, Кіровогр. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. Василя Сухомлинського. Кропивницький, 2025. С. 11–15. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745037/> (дата звернення: 03.04.2025).
2. Березівська Л. Д. Педагогічна біографіка України як носій національно-патріотичної свідомості: діалог поколінь. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання : зб. тез методол. семінару, 6 квіт. 2023 р., Київ / НАПН України,

Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки. Івано-Франківськ, 2023. С. 26–28. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735035/> (дата звернення: 03.04.2025).

3. Березівська Л. Д. Педагогічні біографічні дослідження у контексті реконструкції історичної пам'яті українського народу. Історія та філософія освіти в незалежній Україні: виміри історичної пам'яті (український і зарубіжний дискурси) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2024 р., Київ / НАПН України та ін. Київ, 2024. С. 35–38. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742438/> (дата звернення: 3.04.2025).
4. Козловець М. Історична пам'ять українців: проблеми реконструкції. Українська енциклопедистика як складник інформаційного спротиву : колект. монографія / Держ. наук. установа «Енциклопедичне видавництво» ; за заг. ред. А. Киридон. Київ, 2022. Розд. 1, гл. 1.2. С. 22–36. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/29308> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Кремень В. Філософія людиноцентризму у світлі національної ідеї. Вища освіта України. 2009. № 1. С. 5–12.
6. Berezivska L. D., Mikhno O. P., Pinchuk O. P. Online projects as a form of spreading pedagogical biographical knowledge in the context of open science. Inform. Technologies and Learning Tools. 2023. Vol. 97, nr 5. P. 227–243. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5240>.
7. Berezivska L. D., Pinchuk O. P., Hopta S. M., Demyda Y. F., Sereda K. V. Creation of information and bibliographic resource “Outstanding educators of Ukraine and the world” and its influence on the development of digital humanities. Inform. Technologies and Learning Tools. 2022. Vol. 87, nr 1. P. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4825>.

Бойченко М. І.,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теоретичної і практичної філософії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
головний редактор наукового журналу «Філософія освіти»,
boichenko.m@knu.ua,
<https://orcid.org/0000-0003-1404-180X>

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ І ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ВИКЛАДАННІ ТА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ЗБІГИ І РОЗБІЖНОСТІ

Об'єктивність у науці і в освіті може бути досягнутою різними шляхами: у науці переважає прагнення до всебічного охоплення предмету дослідження, тоді як освіта акцентує увагу на вузькому предметі навчання. Водночас, окреме наукове дослідження також завжди є вузько спеціалізованим – науково-дослідною програмою вченого, науковою школою, національними традиціями у науці, а також специфікою особистісного знання вченого. Суспільні запити дають прагматичну основу для об'єднання результатів різних наукових досліджень у єдину наукову картину світу і їхнього взаємного збалансування –